

BEZPIECZEŃSTWO DZIECI W SIECI.
CHARAKTERYSTYKA I SKALA ZAGROŻEŃ
ZWIĄZANYCH Z KORZYSTANIEM PRZEZ
DZIECI Z INTERNETU NA PRZYKŁADZIE
SZKÓŁ POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO

SAFETY OF CHILDREN ON THE INTERNET.
CHARACTERISTICS AND SCALE OF RISKS
RELATED TO THE USE OF THE INTERNET BY
CHILDREN ON THE EXAMPLE OF SCHOOLS IN
THE KROŚNIEŃSKI COUNTY

Krzysztof ŻOŁYNIAK*

ABSTRACT

The Internet is the greatest information medium of the 21st century and a boon of mankind. You can learn, travel and meet new people via the Internet. Unfortunately, many Internet users do not realize how careful one has to be in using this technology. The Internet threat is a serious and pressing problem. When working with children, one should pay attention to the lack of anonymity on the Internet and show the health effects of overusing the Internet. Another issue that should be emphasized is that the virtual world is not a way of life, and interpersonal contacts in the real world are the greatest value. A great task for educators is to pay attention to the Internet

---

* ks. dr Krzysztof Żołyniak, Miejski Zespół Szkół nr 3 w Krośnie; correspondence address: Miejski Zespół Szkół nr 3 w Krośnie, ul. Decowskiego 9, 38-400 Krosno, Polska; e-mail: zoliniakcris@o2.pl

connections with strangers (seemingly friendly). The aim of the article is to show whether children are aware of the dangers of using the Internet and to try to diagnose the behavior of young people on the Internet. The research problem of this article concerns the dangers of using the Internet by children and has been presented on the basis of research conducted in primary schools in Krosno in the spring of 2021 among 326 students. The issues related to determining the degree of awareness of the risks of using the Internet were analyzed.

KEYWORDS

Internet, children, threats, security

ABSTRAKT

Internet jest największym medium informacyjnym XXI wieku i dobrodziejstwem ludzkości. Przez Internet można się uczyć, podróżować, poznawać nowych ludzi. Niestety, wielu użytkowników Internetu nie zdaje sobie sprawy z tego, jak bardzo trzeba być ostrożnym w korzystaniu z tej zdobyczy techniki. Zagrożenie Internetem to poważny i naglący problem. W pracy z dziećmi należy zwracać uwagę na brak anonimowości w sieci oraz ukazywać zdrowotne skutki nadużywania Internetu. Innym zagadnieniem, które należy zaakcentować jest to, iż wirtualny świat nie jest sposobem na życie, a kontakty międzyludzkie w świecie realnym to największa wartość. Wielkim zadaniem dla wychowawców jest zwrócenie uwagi na znajomości internetowe z nieznanymi osobami (na pozór przyjaźnie nastawionymi). Celem artykułu jest ukazanie, czy dzieci są świadome niebezpieczeństw wynikających z korzystania z Internetu oraz próba diagnozy zachowań młodych ludzi w Internecie. Problem badawczy niniejszego artykułu dotyczy zagrożeń związanych z korzystaniem przez dzieci z Internetu i został przedstawiony na podstawie badań przeprowadzonych w krośnieńskich szkołach podstawowych wiosną 2021 roku wśród 326 uczniów. Analizie zostały poddane kwestie odnoszące się do określenia stopnia świadomości zagrożeń płynących z korzystania z Internetu.

SŁOWA KLUCZOWE

Internet, dzieci, zagrożenia, bezpieczeństwo

WPROWADZENIE¹

Internet jest uznawany za największe dotychczasowe *mass medium*, a nawet „supermedium”, co nikogo nie dziwi. To potężna machina, która w porównaniu z innymi mediami, zdolna jest im służyć jako przekaźnik, ze względu na swój zasięg globalny. Żadne ze współczesnych mediów nie jest w stanie osiągnąć takiego zasięgu – jest to możliwe wyłącznie wtedy, kiedy za swój kanał rozpowszechnienia wybierają Internet². Dla współczesnych młodych ludzi korzystanie z sieci globalnej to codzienność. Daje im ona dużo nowych możliwości, stała się jednym z najważniejszych narzędzi nauki i komunikacji. Powszechne korzystanie z Internetu przez dzieci i młodzież ma wiele zalet, jednak, jak każde narzędzie, niesie ze sobą zagrożenia, na jakie w szczególnie sposób narażeni są młodzi ludzie³. Bezpieczeństwo w Internecie to obszar złożony i niejednorodny. Zagrożenia dotyczą bowiem zarówno treści spotykanych w sieci (*content*), jak i niebezpiecznych kontaktów (*contact*), czy wreszcie bardziej złożonych zachowań w Internecie (*conduct*). W raporcie fundacji Dajemy Dzieciom Siłę Szymon Wójcik ukazuje typologię zagrożeń, która opiera się z jednej strony na trzech poziomach interakcji w sieci (odbiór treści – *content*, zawieranie kontaktów – *contact* oraz własna aktywność – *conduct*), z drugiej wskazuje na obszary zagrożeń takich jak seks, agresja, naruszanie innych wartości (takich jak zdrowie czy szacunek dla drugiego człowieka) oraz zagrożenia ze strony podmiotów komercyjnych⁴.

DZIECI W PUŁAPCE INTERNETU

Internet jest imponującym zbiorem pojęć i treści. To środek komunikowania się, rozwijania własnych zainteresowań, poszerzania wiedzy, wymiany wiadomości, dostarczania rozrywki i zaspokajania różnych potrzeb.

Dzięki Internetowi dzieci i młodzież wchodzi w kolorowy świat, który czasem stanowi rozgrywkę, innym razem wykorzystywany jest do edukacji i nauki, kiedy indziej jeszcze stanowi cyfrową płaszczyznę spotkania się z drugim człowiekiem. To za pośrednictwem sieci możemy rozwijać swoje

¹ Artykuł pokonferencyjny zgłoszony na konferencję LVIII CICA – XVI SECURITY FORUM KRAKOW 2021, która odbyła się w dniach 13–14 maja 2021 w Krakowie.

² R. Kluszczyński, *Społeczeństwo informacyjne Sztuka multimediów*, Kraków, 2001, pp. 20–22.

³ J. Włodarczyk, ‘Zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB’, *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, vol. 12, no. 1(2013), 2013, p. 49.

⁴ Sz. Wójcik, ‘Zagrożenia dzieci i młodzieży w Internecie, Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce’, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*, 2017, p. 271.

pasje, hobby, zainteresowania, poznawać nowych ludzi, wspierać innych, którzy potrzebują naszej pomocy, jak również snuć opowieści o swoim życiu. Korzystając z Internetu, możemy w równym stopniu doświadczać korzyści, jak również wielu przykrych sytuacji i niezamierzonych konsekwencji wirtualnego działania. Internet, którym aktualnie się posługujemy właściwość, o której często się zapomina: działania, które podejmujemy za jego pośrednictwem, mają realne skutki w życiu poza siecią. Niejednokrotnie skutki te (zarówno pozytywne, jak i negatywne) są szybsze i obejmują większe grupy niż działania „w realu”⁵.

Mobilność urządzenia jest dla współczesnych młodych ludzi priorytetowa. Możliwości telefonów komórkowych – ich wysoka wydajność oraz wygoda w użytkowaniu, niezależnie od miejsca pobytu – sprawiają, że w pokoleniu najmłodszych użytkowników Internetu prawie wyparły one komputery stacjonarne. Rozwój przenośnych urządzeń pozwolił młodzieży na nieograniczony dostęp do Internetu. Przeprowadzone w marcu 2021 r. przez autora artykułu badania wśród dzieci (326 uczniów) klas od 4 do 6 szkoły podstawowej z powiatu krośnieńskiego, dotyczące intensywności, z jaką młodzi ludzie korzystają z Internetu oraz świadomości zagrożeń, pokazują, że obecnie najbardziej popularnym wśród nich narzędziem do łączenia się z siecią jest telefon komórkowy i smartfon. 89,57% uczniów wskazuje, że korzysta z tych urządzeń mobilnych. Wśród dzieci rośnie też popularność innego urządzenia przenośnego, jakim jest laptop, z którego korzysta 64,11% dzieci. 31,29% badanych deklaruje, że korzysta z komputerów stacjonarnych, natomiast 15,03% uczniów do łączenia się z Internetem wykorzystuje tablet.

Gwałtowny rozwój Internetu znacznie wpływa na kształtowanie się świadomości i postaw osób młodych, ale także budzi zachwyty, ciekawość i zainteresowanie pośród komercyjnych podmiotów⁶. Sprawia to, że młodzi ludzie spędzają coraz więcej czasu, surfując po Internecie w celach rozrywkowych, nawiązując nowe znajomości poprzez różnego rodzaju komunikatory, poszukując informacji na interesujący ich temat czy też w celach edukacyjnych. Bardzo ważne w przypadku osób młodych jest umiejętne korzystanie z funkcji i możliwości, jakie oferuje Internet. Jest ich mnó-

⁵ Librus Szkoła, Internetowa rewolucja. Wpływ rozwoju nowych technologii na funkcjonowanie dzieci i młodzieży, <https://portal.librus.pl/szkola/artykuly/internetowa-rewolucja-wplyw-rozwoju-nowych-technologii-na-funkcjonowanie-dzieci-i-mlodziezy>, (accessed 22 December 2022).

⁶ M. Lister et al., *Nowe Media. Wprowadzenie*, Kraków, 2009, p. 248.

stwo, jednak nie zawsze wpływają one pozytywnie na kształtowanie się osobowości młodych ludzi. Internet to okno na świat, które paradoksalnie izoluje, bo może zamknąć w domu. Zdarza się, że kontakty w cyberprzestrzeni wypierają relacje międzyludzkie w realnym świecie. Jednym z zagrożeń jest samotność. Samotna zabawa z maszyną, nieważne jak inteligentną i wyrafinowaną reagującą, jedynie pogłębia poczucie osamotnienia⁷. Nie jest to prawdziwe życie. Internet prowadzi do izolacji społecznej, gdyż wiele osób spędza mniej czasu z realnymi ludźmi niż z komputerem. Ucieczka w uładowany i bezkonfliktowy świat wirtualny przed trudnościami i wysiłkiem, które nierzadko towarzyszą relacjom z najbliższymi nie rozwiązuje problemu. Wprost przeciwnie, pogłębia niedostateczną umiejętność radzenia sobie w kontaktach z ludźmi i nasila tendencje ucieczkowe. Gdy już staniemy się w pełni wolni i samowystarczalni (dzięki uzyskanej za pomocą sieci wiedzy z jednej strony, a informatycznym gadżetom wyręczającym nas z uciążliwości codziennego życia z drugiej), możemy odwrócić się od innych i zamknąć we własnym wirtualnym świecie⁸.

Przebywanie w wirtualnym świecie jest swego rodzaju specyficznym doświadczeniem, które charakteryzuje się m.in. ograniczeniem doświadczeń sensorycznych, elastycznością (płynnością) tożsamości oraz anonimowością, zrównaniem statusów, przekraczaniem ograniczeń przestrzennych, rozciąganiem i skracaniem czasu, możliwością nawiązywania wielu kontaktów⁹.

Młodzi ludzie wykazują się szczególnie intensywną aktywnością w cyberprzestrzeni. Obecność w sieci stała się dla nich niemalże normą społeczną, a dzięki technologii mobilnej Internet towarzyszy im praktycznie w ciągu całego dnia. Jak pokazują dane uzyskane z przeprowadzonego badania zdecydowana większość dzieci spędza zwykle ok. 2–3 godziny na surfowaniu w sieci. Mniej liczna grupa uczniów (23,93%) korzysta z Internetu o wiele dłużej – od 4 do 5 godzin. Wśród uczestników badania znaleźli się również uczniowie, którzy przyznają, że dużo więcej czasu przeznaczają na aktywność w sieci – 6 godzin i więcej. Tyle czasu spędza surfując po Internecie 22,09% badanych. Tylko 36 uczniów (11,04%) określiło swój czas spędzany na surfowaniu po Internecie na od pół do godziny dziennie.

⁷ J. Kwiek, 'Media a problem uzależnień', in J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.), *Cyberświat możliwości i zagrożenia*, Warszawa, 2009, p. 195.

⁸ Z. Zalewski, 'Dlaczego nie powinniśmy się obawiać społeczeństwa informacyjnego?', in B. Chyrowicz (red.), *Spółeczeństwo informatyczne: szansa czy zagrożenie?*, Lublin, 2003, p. 109.

⁹ B. T. Woronowicz, *Uzależnienia. Geneza, terapia, powrót do zdrowia*, Warszawa, 2009, p. 432.

Potrzeba bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb, dlatego zapewnienie go pozwala na wyzbycie się niepokoju towarzyszącego na różnych etapach życia. Młodzi ludzie szczególnie potrzebują wsparcia ze strony bliskich, gdyż bez niego ciężko im jest odnaleźć się w rzeczywistości i prawidłowo w niej funkcjonować. W sytuacjach, kiedy nie nawiązują kontaktu z najbliższym otoczeniem, a rodzina nie traktuje ich spraw poważnie, istnieje prawdopodobieństwo, że pomocy w rozwiązaniu swych problemów będą poszukiwali w sieci. Odczuwając deficyt uczuć, brak więzi z innymi, odcinają się od świata rzeczywistego, uciekając do cyberprzestrzeni. Nie otrzymując poczucia bezpieczeństwa, szukają możliwości zaspokojenia swych podstawowych potrzeb w świecie wirtualnym¹⁰. Internet może także przyczynić się do emocjonalnego odprężenia poprzez ucieczkę od problemów osobistych w kierunku poznania problemów innych ludzi. Słusznie stwierdził Marian Golka: „obserwujemy nie tyle zanik kontaktów, ile ich przekształcanie się w rozległą sieć powierzchownych związków z ludźmi i wartościami”¹¹.

Według przeprowadzonych badań wśród uczniów szkół podstawowych dla większości, tj. 42,33% dzieci, świat wirtualny stanowi ucieczkę od problemów dnia codziennego. Dla 20,25% badanych wirtualna rzeczywistość jest anonimową rzeczywistością, natomiast ponad 11,5% ankietowanych twierdzi, że czas spędzony w świecie wirtualnym jest sposobem na życie.

Główną i charakterystyczną cechą Internetu, który jest nośnikiem wpływu psychicznego, jest anonimowość. Bardzo często, logując się w Internecie, posługujemy się pseudonimami by ukryć swoją tożsamość. Anonimowość w znaczącym stopniu wpływa na nasze zachowanie i sprzyja pozbywaniu się zahamowań¹². Ludzie nie obawiają się poważniejszych konsekwencji ze względu na fizyczną odległość i często posuwają się dalej, niżby to zrobili podczas kontaktu osobistego¹³. Łatwiej atakuje się kogoś kogo się nie widzi i kto znajduje się daleko. Nie widzimy zranionych i wykrzywionych bólem twarzy i czujemy się bezpieczniej i lepiej zabezpieczeni przed ewentualnym kontratakiem¹⁴. Ludzie chcą pozostać anonimowi także dlatego, by móc ponarzekać, głosić kontrowersyjne poglądy, zada-

¹⁰ Por. B. Danowski, A. Krupińska, *Dziecko w sieci*, Gliwice, 2007, p. 27.

¹¹ M. Golka, *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo dezinformacyjne*, Warszawa, 2008, p. 145.

¹² P. Wallace, *Psychologia Internetu*, Poznań, 2000, p. 17.

¹³ Wallace, 'Psychologia', p. 157.

¹⁴ Wallace, 'Psychologia', p. 168.

wać pytania, które normalnie świadczyłyby o ich głupocie, lub angażować się w działania, które woleliby zachować w tajemnicy¹⁵.

Bardzo często, mówiąc o Internecie, wskazuje się na zagrożenia, jakie wynikają z korzystania z tego medium. Naukowcy oraz media wymieniają trzy główne formy zagrożeń wynikających z:

- a) charakteru medium;
- b) szkodliwych treści i kontaktów, z którymi spotkać się można w sieci;
- c) cech programów, oraz stron WWW, które są celem podczas korzystania z sieci¹⁶.

Odnosząc się do charakteru medium, wyróżnić można głównie takie niebezpieczeństwa jak: wyobcowanie i dehumanizacja; problemy w różnieniu świata wirtualnego i świata rzeczywistego; pochłanianie dużej ilości czasu, co prowadzi do uzależnienia; nasycenie szkodliwymi treściami i łatwość nawiązywania niepożądanych kontaktów; trudności w skutecznej ochronie przed zagrożeniami¹⁷. Uzależnienie od Internetu jest zagrożeniem opisywanym w literaturze. Przejawia się zazwyczaj w przeznaczaniu dużej ilości czasu na korzystanie z Internetu przy jednoczesnym odczuwaniu wewnętrznej silnej potrzeby takiej aktywności, której nie można uzasadnić obiektywnymi potrzebami. Osoba uzależniona odczuwa duży dyskomfort, rozdrażnienie a nawet stany depresyjne w momencie, gdy zostanie pozbawiona dostępu do Internetu¹⁸.

Jednym z pierwszych symptomów wchodzenia w fazę uzależnienia jest przedkładanie surfowania w Internecie nad inne ważne życiowe sprawy i obowiązki. 82,82% dzieci stwierdziło, że zdarzyło im się przebywać w sieci dłużej niż planowały. Dla 83,13% ankietowanych, Internet jest środkiem na poprawienie złego nastroju. Natomiast 50,61% respondentów deklaroowało irytację z powodu awarii lub niedostępności Internetu.

Wyniki przeprowadzonych badań pokazują, że młodzi ludzie posiadają wiedzę o istniejących zagrożeniach dla użytkowników Internetu oraz potrafią wymienić takie zagrożenia. Największy odsetek (81,29%) badanych uczniów stwierdził, że zagrożeniami w sieci mogą być oszustwa i wyłudzenia. 48,77% młodych mówi, że takim niebezpieczeństwem może być również uzależnienie od gier sieciowych, zaś 41,10% wymienia negatywne

¹⁵ Wallace, 'Psychologia', p. 311.

¹⁶ J. Cent, 'Nowe media a dzieci – dylemat rodziców?', in M. Bogunia-Borowska (ed.), *Dziecko w świecie mediów i konsumpcji*, Kraków, 2006, pp. 87–88.

¹⁷ Cent, 'Nowe media', p. 88.

¹⁸ Raport CERT Orange Polska za rok 2018, p. 30.

oddziaływanie na psychikę. Innymi zagrożeniami wynikającymi z użytkowania Internetu, jakie dostrzegają uczniowie, są: pedofilia (33,74%), pornografia (33,74%), ubożenie kontaktów międzyludzkich (22,09%) oraz propagowanie środków odurzających (6,75%).

Środki masowego przekazu – prasa, radio czy telewizja – nie mogą równać się z ogromnym medium, którym jest Internet, bo tylko on stwarza nieograniczone możliwości. Jest nie tylko zbiorem wiadomości i wiedzy, to również wirtualne centrum, w którym można tworzyć własne projekty, sklepy internetowe, pisać blogi, prowadzić własny biznes, dokonywać płatności, grać na giełdzie, a z bardziej przyziemnych rzeczy po prostu korzystać z komunikatorów. Zastosowanie sieci w celach edukacyjnych to też bardzo popularna i ciekawa funkcja Internetu, z której szczególnie korzysta młodzież (pisanie prac, czytanie lektur online, przygotowywanie notatek). W ostatnim czasie z powodu pandemii COVID-19 rozwija się edukacja na odległość, czyli dostępna dla wszystkich metoda nauki bez potrzeby wychodzenia z domu¹⁹.

W przeprowadzonym badaniu wśród dzieci szkół podstawowych starano się uzyskać informacje o korzystaniu przez młodzież z usług i zasobów Internetu oraz odpowiedzieć na pytanie, do jakich celów najczęściej młodzież wykorzystuje sieć. Jak pokazują wyniki badania, młodzi stanowią grupę bardzo aktywnych użytkowników, deklarujących wykorzystywanie Internetu w różnorodny sposób. Wśród typów aktywności dzieci zarysowuje się przede wszystkim nauka (taki cel deklaruje 86,81% badanych) oraz rozrywka (56,44% – granie w gry, 52,45% – słuchanie muzyki, 50% – korzystanie z serwisów społecznościowych, 48,77% komunikowanie się ze znajomymi przez komunikatory oraz 46,32% oglądanie filmów). Informacji w sieci równie często poszukuje aż 88% uczniów. Liczna grupa uczniów potwierdza, że Internetu używa w celu poszerzenia wiedzy w ramach swoich zainteresowań (34,97%) oraz potrzebnej do szkoły (30,67%). 29,75% badanych korzysta z poczty elektronicznej. Znacznie mniejszym zainteresowaniem cieszą się fora dyskusyjne (3,37%), a jeszcze mniejszą popularność wśród uczniów ma prowadzenie własnego bloga czy własnej strony internetowej (0,92%).

Kolejnym czynnikiem mogącym powodować zagrożenie związane z użytkowaniem sieci są zawierane tam znajomości z nieznanymi osobami okazującymi na pozór przyjazne nastawienie, w celu zdobycia zaufa-

¹⁹ Ż. Polowczyk, *Internet, media-edukacja-polityka*, Poznań, 2004, pp. 135–137.

nia drugiej osoby, a w późniejszych etapach uzyskanie konkretnych informacji dotyczących wieku, wyglądu (wysłanie zdjęcia), numeru telefonu, adresu zamieszkania. Służyć do tego mogą czaty, komunikatory internetowe, e-mail, strony WWW, na których Internetowi „podrywacze” zakładają fikcyjne konta, podając fałszywe dane.

Warto tutaj również wspomnieć o zjawisku *catfishingu*. Termin „catfishing” został użyty po raz pierwszy przez producenta filmowego Neva Schulmana, który sam padł ofiarą internetowego oszustwa i oznacza podszywanie się pod kogoś w Internecie. Może przybierać różne poziomy zaawansowania – od utworzenia fałszywego konta i wrzucenia kilku nieprawdziwych fotek, po organizowanie całych sztucznych kręgów społecznych, które mają na celu oszukanie konkretnej osoby. Za *catfishingiem* kryje się wiele intencji – mniej lub bardziej uzasadnionych moralnie. Dlaczego oszuści rozkochują w sobie nieznane osoby, podszywając się pod kogoś innego. Zwrotem „catfisher” określa się osobę, która na różnych portalach randkowych lub społecznościowych (wliczając w to Facebook, Instagram, Twitter) przypisuje sobie czyjąś tożsamość. „Złodziej tożsamości”, by zatuszować, kim naprawdę jest²⁰.

Sposób wydaje się skuteczny, gdyż Internet jest miejscem, gdzie bardzo często zawierane są nowe znajomości, a osoby młode są ufne i ciekawe, kto znajduje się po drugiej stronie ekranu, wierzą w dobre intencje, z nadzieją, że jest to ich rówieśnik korzystający z Internetu w celach społecznie nieszkodliwych i akceptowanych. Niestety z możliwości komunikowania się za pomocą globalnej sieci korzystają również osoby o złych zamiarach i dzieci mogą stać się pewnego rodzaju „ofiarami” internetowych przestępców. Ważne jest, aby w odpowiednim czasie zdążyć zareagować, by nie doszło do nieoczekiwanego spotkania „ofiary” z oszustem²¹.

Analiza danych ze wspomnianego badania wśród dzieci szkoły podstawowej pokazuje, że ponad połowa (56,44%) deklaruje, że nie wykorzystuje sieci do poznawania nowych osób, w przeciwieństwie do 43,56% uczniów, którzy potwierdzają, że zawierają nowe znajomości przez Internet. Kontynuując ten temat, uczniowie zostali zapytani o to, czy zdarzyło im się spotkać bezpośrednio z osobą dorosłą, którą poznali w Internecie. 92,64% młodych respondentów zadeklarowało, że nigdy nie spotkało się z osobą

---

²⁰ ‘Co to jest catfishing?’, <https://www.omegasoft.pl/blog/co-to-jest-catfishing/>, (accessed 18 December 2021).

²¹ Danowski, Krupińska, ‘Dziecko’, pp. 12–13.

doroślą poznaną w Internecie, natomiast zdecydowana mniejszość dzieci odpowiedziała twierdząco. 3,37% ankietowanych spotkało się tylko raz z osobą poznaną przez Internet, 2,76% uczniów – kilka razy, zaś tylko, 1,23% (4 osoby) potwierdziło, że takie spotkania miały miejsce wiele razy.

Dodatkowym bodźcem na zawieranie znajomości wydaje się złudna anonimowość. Wiele osób korzystających z Internetu myśli, że jest tam całkowicie anonimowa, co nie jest do końca prawdą i w przypadku złożenia zawiadomienia np. o nakłanianiu do prowadzenia niechcianych rozmów o tematyce erotycznej bądź do zachowań z podtekstem erotycznym można sprawę zgłosić właściwym organom, które zajmą się odszukaniem sprawcy na podstawie przydzielonego adresu IP²².

W przeprowadzonym badaniu młodzi respondenci zostali zapytani o to, czy w Internecie czują się anonimowi. Większość uczniów zaprzeczyło temu – 55,52% respondentów stwierdziło, że nie są anonimowi w sieci. Niewiele mniej uczniów (34,05%) nie potrafi określić, czy Internet daje im anonimowość. Tylko niespełna 10,5% respondentów odpowiedziało, że w Internecie są anonimowi.

Biezące zagrożenia cyberprzestrzeni jakie są współcześnie nagłaśniane to phishing oraz ransomware. *Phishing*, czyli kradzież haseł, loginów i poufnych informacji finansowych lub biznesowych danej firmy czy jednostki. Osoby odpowiadające za atak wysyłają niebezpieczne linki w mailach, które po kliknięciu przekierowują do złośliwego źródła. Oszuści internetowi czekają na błąd ze strony użytkownika. Ich najczęstszą metodą jest podszywanie się pod strony internetowe o zbliżonym adresie strony. Pod kątem wizualnym do złudzenia może przypominać witrynę banku czy portalu społecznościowego, więc należy zachować szczególną ostrożność²³. Ransomware natomiast jest zagrożeniem związanym z podstępny działaniem, które prowadzi do zastraszenia ofiary i grożenia jej, poprzez usunięcie bądź uszkodzenie wszystkich danych. Szantaż polega na zapłaceniu okupu w zamian za odblokowanie komputera. Istnieją również niebezpieczeństwa dotyczące specjalnych kodów atakujących sieci publiczne,

²² Danowski, Krupińska, 'Dziecko'.

²³ A. Lewandowska, Niebezpieczeństwa wynikające z korzystania z Internetu na komputerach i smartfonach, in A. Danielewska (red.), M. Maciąg, *Nowoczesne technologie XXI w. – przegląd, trendy i badania*, Lublin, 2019, s. 289.

np. wi-fi oraz zagrożenia związane z przechwytywaniem urządzeń, które można kontrolować w sposób zdalny z różnych części świata²⁴.

Dane badawcze pokazują, że uczniowie ostrożnie zachowują się pod względem umożliwienia innym osobom dostępu do swoich danych w serwisach internetowych. Tylko nieco ponad 10% badanych dzieci podaje innej osobie poznanej przez Internet swoje dane osobowe. Natomiast 89,57% uczniów deklaruje, że nie udostępnia w Internecie swoich danych osobowych. Badani uczniowie bardzo odpowiedzialnie zachowują się, jeżeli chodzi o przekazywanie innych prywatnych informacji o sobie. 76,69% młodych uczestniczących w badaniu twierdzi, że nie podaje osobom poznanym w Internecie swoich prywatnych danych jak np. informacje o rodzinie, rodzeństwie czy szkołach. Zaś 23,31% badanych odpowiedziało twierdząco, że takie dane udostępnia.

Innym zagrożeniem, z jakim można się spotkać w sieci, jest agresja bądź przemoc psychiczna zwana cyberprzemocą, mająca na celu skompromitowanie drugiej osoby, ośmieszenie w oczach innych. Często słyszy się o zamieszczeniu w Internecie kompromitujących filmików przez uczniów, którzy nawet nie zdają sobie sprawy, jak wielką krzywdę mogą wyrządzić drugiej osobie. Innym działaniem agresywnym jest umieszczanie w sieci wulgaryzmów skierowanych w czyjąś stronę lub nieprawdziwych informacji kompromitujących daną osobę, groźby „wypowiadane” na łamach forów dyskusyjnych, blogów czy też wysyłane za pomocą poczty elektronicznej. Zachowania te mają różne źródła: brak wzorców do naśladowania, brak zainteresowania ze strony rodziców, chęć wyładowania negatywnych emocji, niskie poczucie własnej wartości, czerpanie wzorów z brutalnych gier komputerowych, przykre doświadczenia z dzieciństwa, a także zbyt duża ilość czasu wolnego. Takie ośmieszanie u pokrzywdzonej osoby może być przyczyną uczucia braku akceptacji społecznej, zaburzeń emocjonalnych, niskiej samooceny a w konsekwencji problemów związanych ze szkołą (gorsze wyniki w nauce, wagary, niewłaściwe zachowanie)²⁵.

Internet sam w sobie nie jest zagrożeniem, ale jako platforma umożliwiająca publikację własnych poglądów i komentarzy stanowi narzędzie, które bywa wykorzystywane do zachowań społecznie szkodliwych i groźnych. Uczniowie szkół podstawowych zostali zapytani o to, czy środowi-

²⁴ Zob. 'Czym jest *ransomware*?', <https://pomoc.home.pl/baza-wiedzy/czym-jest-ransomware-dlaczego-moj-komputer-zostal-zablokowany>, (accessed 18 December 2021).

²⁵ Danowski, Krupińska, 'Dziecko', pp. 14–16.

sko Internetu jest według nich odbierane jako miejsce otwarte i przyjazne, czy raczej jest postrzegane jako zagrażające lub wręcz agresywne. Respondenci przyznają, że nie byli świadkami jakichkolwiek form agresji w Internecie. Zdecydowana większość nie dostrzega najczęściej występujących w sieci negatywnych zjawisk: szantażowania (83,74%), rozpowszechniania kompromitujących materiałów (82,52%), podszywania się (80,98%), straszenia (74,69%) oraz poniżania i ośmieszania (57,36%), a także wyzywania (54,29%).

M. Griffiths po raz pierwszy zdefiniował uzależnienia technologiczne jako niechemiczne zależności powstałe w wyniku interakcji pomiędzy człowiekiem a urządzeniem. Tak zdefiniowane uzależnienia podzielił na pasywne (m. in. oglądanie telewizji) oraz aktywne (użytkowanie komputera i telefonu komórkowego)²⁶. „Wśród znawców problematyki nie ma zgodności zarówno co do pojęcia, jak i jego definiowania. W efekcie literatura przedmiotu dostarcza wielu sformułowań na opisanie patologicznego korzystania z technologii cyfrowych. Na przykładzie tzw. Uzależnienia od internetu można wskazać szeroki ich katalog. Nałóg ten określa się m.in. jako: „uzależnienie od internetu”; „kompulsywne korzystanie z internetu”; „patologiczne używanie internetu”; „dysfunkcjonalne korzystanie z Internetu”; „zaburzenia korzystania z internetu”; „nadmierne używanie Internetu”; „nadużywanie internetu”; „problemowe używanie internetu” czy wreszcie „nałogowe używanie internetu” lub „nałóg korzystania z internetu”. Każdy z wymienionych – bliższych i dalszych – synonimów zwraca uwagę na inny aspekt uzależnienia od technologii cyfrowych, np. na problemy z kontrolą zachowania, kwestię zbyt dużej ilości czasu spędzanego na użytkowaniu danej technologii, szkodliwe oddziaływanie na funkcjonowanie człowieka lub dysfunkcjonalne zachowanie”²⁷.

Uzależnienie od komputera i Internetu może przybierać różne formy. Możemy uzależnić się od zakupów na aukcjach internetowych, gier, poczty e-mail, czatowania i wielu innych usług dostępnych w sieci. Innymi słowy, możemy np. spędzać całe dnie, sprawdzając, czy dostaliśmy nową wiadomość e-mail. Chwila ożywienia towarzyszy momentowi nadejścia wiadomości. Natomiast w przypadku braku nowego e-maila stajemy się agresywni i niecierpliwi²⁸.

²⁶ E. Krzyżak-Szymańska, *Uzależnienia technologiczne wśród dzieci i młodzieży*, Kraków, 2018, p. 17.

²⁷ Krzyżak-Szymańska, 'Uzależnienia', p. 18.

²⁸ Danowski, Krupińska, 'Dziecko'.

Przeprowadzone badania wskazują, że dzieci mają świadomość możliwości uzależnienia się od Internetu, lecz uważają, że sami nie są uzależnieni od Internetu. Zdecydowana większość (94,79%) uczniów uważa, że istnieje możliwość uzależnienia od Internetu. Tylko 5,21% młodych twierdzi, że od Internetu nie można się uzależnić. Również ponad połowa dzieci (75,77%) uważa, że nie są uzależnione od Internetu. 24,23% ogółu badanych odpowiedziało twierdząco.

PODSUMOWANIE

Umiejętność poruszania się w „światowej pajęczynie” stała się dziś tak samo ważna, jak znajomość języków obcych. Internet nie tylko umożliwia poznanie świata i przekonań innych osób, lecz również daje szansę wygłaszania własnych opinii oraz pozwala na aktywność w sieci poprzez rozbudowywanie jej zasobów. Dlatego bardzo ważne jest kształtowanie u dzieci i młodzieży prawidłowych nawyków korzystania z Internetu i poczucia odpowiedzialności za działania podejmowane w sieci. Ogólne cele edukacji w zakresie korzystania z Internetu można sformułować następująco:

- przygotowanie do właściwego (krytycznego) korzystania z Internetu jako narzędzia przekazu informacji oraz kształtowania systemu wartości i postaw,
- przygotowanie do posługiwania się Internetem jako narzędziem pracy intelektualnej (własnego rozwoju) i pracy zawodowej,
- przygotowanie do racjonalnego korzystania z Internetu jako instrumentu zabawy i rozrywki²⁹.

Świat Internetu oferuje mnogość korzyści jego użytkownikom, ale niesie ze sobą również wiele zagrożeń. W przypadku osób dorosłych, nieco trudniej o wystąpienie negatywnych skutków funkcjonowania w sieci. Niestety, dzieci jako jednostki zdecydowanie bardziej podatne na wszystkie bodźce i sygnały z zewnątrz, łatwowierne, wrażliwe i skłonne do poddawania się manipulacjom, są wręcz idealnym celem dla negatywnych zachowań, których wielu dopuszcza się za pomocą Internetu³⁰.

Przeprowadzone badania dzieci szkół podstawowych z powiatu krośnieńskiego wykazały, że najczęściej korzystają one z urządzeń mobilnych w łączeniu się z Internetem. Dla większości, tj. 89,57% badanych uczniów

²⁹ M. Szymańska, 'Rola Internetu w procesie edukacji dzieci i młodzieży', *Problemy Opiekuńczo - Wychowawcz*, no. 6, 2008, p. 23.

³⁰ A. Ryczyńska, S. Wójcik, *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży online. Kompendium wiedzy dla rodziców i profesjonalistów*, Warszawa, 2018, p. 4.

jest to telefon komórkowy. Najwięcej, bo aż 42,94% badanych uczniów spędza 2–3 godziny surfując w sieci, lecz zdarzają się również takie osoby, które mówią, że przebywają w świecie wirtualnym od 4 do 5 godzin. Stanowią oni 23,93% ankietowanych, zaś 22,09% to młodzi, którzy surfują po Internecie powyżej 6 godzin. Wirtualny świat dla 42,33% naszych badanych stanowi ucieczkę od problemów dnia codziennego oraz jest sposobem na życie dla 11,66% ankietowanych. Dość duży odsetek badanych, bo aż 82,82% respondentów twierdzi, iż zdarzyło im się przebywać w sieci dłużej niż planowali, natomiast dla 83,13% badanych Internet jest środkiem na poprawę złego nastroju, zaś niemal połowa (50,61%) respondentów odczuwa irytację z powodu awarii lub niedostępności do sieci internetowej. Badania pokazują, że młodzi ludzie posiadają wiedzę o istniejących zagrożeniach dla użytkowników Internetu. Duży odsetek młodzieży uczestniczącej w badaniu wykazuje, że zagrożeniem mogą być między innymi oszustwa i wyłudzenia (81,29%), uzależnienie od gier sieciowych (48,77%), negatywne oddziaływanie na psychikę (41,10%). Innym zagrożeniem o jakim mówią młodzi, to pornografia (33,74%), pedofilia (33,74%), zubożenie kontaktów (22,09%) oraz często reklama środków odurzających (6,75%). Wśród badanych Internet wykorzystywany jest najczęściej do celów naukowych (86,81%). Na kolejnych miejscach plasuje się: słuchanie muzyki (52,45%), gry (56,44%), korzystanie z serwisów społecznościowych (50,00%), komunikowanie się ze znajomymi (48,77%) oraz oglądanie filmów (46,32%). Liczna grupa uczniów twierdzi, że używa Internetu do poszukiwania wiedzy w ramach swoich zainteresowań (34,97%) oraz na potrzeby szkoły (30,67%). Jedna trzecia badanych respondentów (tj. 29,75%) korzysta z poczty elektronicznej, natomiast znacznie mniejszym zainteresowaniem cieszą się fora dyskusyjne (2,45%) oraz prowadzenie własnego bloga czy strony internetowej (0,92%). 43,56% badanych respondentów wykorzystuje Internet do poznawania nowych osób i zawierania znajomości, jednak niewielki odsetek (7,36%) młodych spotkało się z tymi osobami w realnej rzeczywistości. Ponad połowa (55,52%) badanych uważa, iż Internet nie jest żadnym miejscem, gdzie można pozostać anonimowym, zaś 10,43% respondentów ciągle uważa, że w Internecie mogą czuć się anonimowi. Badani uczniowie również mają świadomość internetowych zagrożeń i zdecydowana większość badanych, bo aż 89,57% deklaruje, że nie udostępnia swoich danych osobowych, lecz istnieje też grupa młodych (10,43%), która podaje swoje prywatne dane osobom poznanym w Internecie. Ankietowani uczniowie zgodnie twier-

dzą, że nie byli świadkami jakiegokolwiek formy agresji w Internecie, lecz wśród najczęściej występujących negatywnych zjawisk w sieci wymieniają szantaż (83,74%), rozpowszechnianie kompromitujących materiałów (82,52%), podszywanie się pod innych (80,98%), zastraszenie (74,69%), poniżanie i ośmieszanie (57,36%), a także różnego rodzaju wyzywania (54,29%). Zdecydowana większość (94,79%) badanych uważa, iż istnieje możliwość uzależnienia się od Internetu, natomiast ¼, tj. 24,23% badanych uważa, że jest uzależniona od Internetu.

Badania wykazały, iż ankietowana grupa młodych ludzi jest świadoma zagrożeń i niebezpieczeństw wynikających z korzystania z Internetu. Co prawda, nie jest to świadomość pełna, ale można przypuszczać, iż młodzi będą potrafili zareagować w razie niebezpieczeństwa.

Aby zadbać o prawidłowy rozwój dziecka, koniecznym jest weryfikowanie zachowań, jakich dopuszcza się w Internecie oraz których jest odbiorcą. Nieprawidłowe treści dostępne bez przeszkód, nietrudno również stać się obiektem zachowań nieodpowiednich, a niekiedy wręcz patologicznych, na co żaden rodzic i pedagog nie może pozwolić. Rozwijanie kompetencji z zakresu korzystania z dóbr cyfrowych jest aktualnie umiejętnością pożądaną, bez której trudno o sprawne funkcjonowanie w społeczeństwie. Nie można jednak zapominać, że niesie ono ze sobą pewien zakres ryzyka, stąd też ważnym jest ustalenie: jaki wiek dziecka jest odpowiedni dla rozpoczęcia przygody z Internetem oraz w jaki sposób zapewnić mu skuteczną edukację w obszarze poruszania się w Sieci, by zapobiec odbiorowi treści negatywnych, przyswajaniu zachowań niepożądanych i pozostania obiektem narażonym na zachowania przestępcze, włączając w to także różne postaci cyberprzemocy³¹.

BIBLIOGRAFIA

- Aouil, B., 'Komunikowanie się w Internecie- narzędzia, specyfika i właściwości', in M. Wawrzak-Chodaczek (ed.), *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2008, pp. 11–40.
- Cent, J., 'Nowe media a dzieci – dylemat rodziców?', in M. Bogunia-Borowska (ed.), *Dziecko w świecie mediów i konsumpcji*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2006, pp. 83–100.
- 'Co to jest *catfishing*?', <https://www.omegasoft.pl/blog/co-to-jest-catfishing/>

³¹ K. Król, 'Zjawisko cyberprzemocy w kontekście bezpieczeństwa dzieci w sieci', *Edukacja – Terapia – Opieka*, vol. 2, 2020, p. 180.

- ‘Czym jest *ransomware*?’, <https://pomoc.home.pl/baza-wiedzy/czym-jest-ransomware-dlaczego-moj-komputer-zostal-zablokowany>
- Danowski, B., Krupińska, A., *Dziecko w sieci*, Gliwice, Wydawnictwo Sensus, 2007.
- Kluszczyński, R., *Społeczeństwo informacyjne Sztuka multimediiów*, Kraków, Wydawnictwo Rabid, 2001.
- Król, K., ‘Zjawisko cyberprzemocy w kontekście bezpieczeństwa dzieci w sieci’, *Edukacja – Terapia – Opieka*, vol. 2 (2020), 2020, pp.179–197.
- Krzyżak-Szymańska, E., *Uzależnienia technologiczne wśród dzieci i młodzieży*, Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2018.
- Kwiek, J., ‘Media a problem uzależnień’, in J. Bednarek, A. Andrzejewska (eds.), *Cyberświat możliwości i zagrożenia*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie Żak, 2009, pp. 184–202.
- Lewandowska, A., ‘Niebezpieczeństwa wynikające z korzystania z Internetu na komputerach i smartfonach’, in A. Danielewska, M. Maciąg (eds.), *Nowoczesne technologie XXI w. – przegląd, trendy i badania*, Lublin, 2019, Wydawnictwo Naukowe TYGIEL Sp. Z o.o., pp. 287-294
- Librus Szkoła, ‘Internetowa rewolucja. Wpływ rozwoju nowych technologii na funkcjonowanie dzieci i młodzieży’, <https://portal.librus.pl/szkola/artykuly/internetowa-rewolucja-wplyw-rozwoju-nowych-technologii-na-funkcjonowanie-dzieci-i-mlodziezy>.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., Kelly, K., *Nowe Media. Wprowadzenie*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009.
- Polowczyk, Ż., *Internet, media-edukacja-polityka*, Poznań, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości, 2004.
- Raport CERT Orange Polska za rok 2018.
- Rywczyńska, A., Wójcik, S., *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży online. Kompendium wiedzy dla rodziców i profesjonalistów*, Warszawa, Wydawnictwo ASK-PIB i Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2018.
- Segiet, K., ‘Edukacja dziecka wobec potrzeb codzienności’, in A. Radziejewicz -Winnicki (ed.), *Edukacja a życie codzienne*, vol. 2, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2002, pp. 85–105.
- Szymańska, M., Rola Internetu w procesie edukacji dzieci i młodzieży, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, no. 6, 2008, pp. 22–24.
- Wallace, P., *Psychologia Internetu*, Poznań, Dom Wydawniczy REBIS, 2000.
- Włodarczyk, J., ‘Zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB’, *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, vol. 12, no. 1 (2013), 2013, pp. 49–68.

Woronowicz, B.T., *Uzależnienia. Geneza, terapia, powrót do zdrowia*, Warszawa, Wydawnictwo Media Rodzina, 2009.

Wójcik, Sz., 'Zagrożenia dzieci i młodzieży w Internecie, Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce', *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*, 2017, pp. 270–287.

Zalewski, Z., 'Dlaczego nie powinniśmy się obawiać społeczeństwa informacyjnego?', in B. Chyrowicz (ed.), *Społeczeństwo informatyczne: szansa czy zagrożenie?*, Lublin, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe KUL, 2003, pp. 103–114.

CITE THIS ARTICLE AS:

K. Żołyński, 'Bezpieczeństwo dzieci w sieci. Charakterystyka i skala zagrożeń związanych z korzystaniem przez dzieci z Internetu na przykładzie szkół powiatu krośnieńskiego', *Kultura Bezpieczeństwa*, no. 40, 2021, pp. 280–296, DOI: 10.5604/01.3001.0015.6984.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2021 University of Public and Individual Security "Apeiron" in Cracow